

המרכז לכלכלה מדינית
THE CENTER FOR POLITICAL ECONOMICS

משפחות חד הוריות בישראל

מוגש לאגף לקידום שוויון בהסתדרות החדשה

ינואר 2017

ד"ר רובי נתנזון

איתמר גזלה

מיכל פורת

חברות וחברים,

אני גאה להניח בפניכם את ממצאי המחקר שיזם האגף לקידום שוויון בהסתדרות החדשה בנושא "משפחות חד-הוריות בישראל", שבוצע על-ידי מרכז מאקרו לכלכלה מדינית.

מחקר זה בה לשפוך אור על מצבן של המשפחות החד-הוריות בישראל, על נפילתן בין הכיסאות, ועל האתגרים עמם הן נאלצות להתמודד.

מחקר זה הוא חלק מסדרת מחקרים שיזם האגף לקידום שוויון מאז הקמתו לפני כשנתיים, בנושאים שונים. אני מקווה כי הוא יעזור לפעילות הציבורית בנושא, לגורמים שונים, לאנשים המבקשים לפעול בנושא ולסטודנטים. אציין גם, כי לסקר מצורף מסמך המלצות למדיניות בה יש לנקוט כדי להתמודד עם הממצאים. עבור מי שרוצה לשנות את המצב – חלק זה הוא החשוב ביותר במחקר כולו.

בכבוד רב,

סוהיל דיאב

יו"ר האגף לקידום שוויון

ההסתדרות החדשה

תקציר מנהלים

משפחות חד הוריות מהוות 12.8% מכלל המשפחות בישראל עם ילדים ובסך הכל ישנן כ-170 אלף משפחות חד הוריות בישראל. בשנים האחרונות השינויים העיקריים שחלו בקרב משפחות אלה היו עלייה בשיעור המשפחות הערביות החד הוריות, מתוך כלל המשפחות הערביות, עלייה בשיעור הרווקים שעומדים בראש משפחות אלה ובו בזמן ירידה בשיעור האלמנים שעומדים בראשן. למרות שינויים אלה, שיעור המשפחות החד הוריות בישראל הוא עדיין הנמוך מבין מדינות ה-OECD.

משפחות חד הוריות מלכתחילה משתייכות לקבוצות החלשות בחברה הישראלית. במשפחות אלה ישנו מפרנס אחד לעומת שני מפרנסים כמו במרבית המשפחות עם זוג הורים, כאשר מפרנס יחיד זה הוא גם המטפל היחיד בילדיו. בנוסף לכך, בראש 90% מהמשפחות החד הוריות בישראל עומדות נשים הנמצאות גם כך בעמדה נחותה יותר מבחינה כלכלית לעומת גברים. נשים העומדות בראש משפחות חד הוריות הן גם בממוצע משכילות פחות, מרוויחות פחות לשעה ועובדות יותר שעות בשבוע מאימהות נשואות. עבור המשפחה החד הורית הממוצעת בישראל, ההוצאות החודשיות עולות על ההכנסות. כלומר, בעוד ההכנסה החודשית הממוצעת של משפחות חד הוריות נמוכה בהרבה מזו של משפחות עם זוג הורים, אין הבדל גדול בממוצע ההוצאות החודשיות בין שתי המשפחות. פער זה מדגיש את הצורך למתן סיוע כלכלי למשפחות חד הוריות. בשנת 2015, תחולת העוני בקרב משפחות חד הוריות היה 21.8% לעומת 17.0% מכלל המשפחות עם ילדים. משפחות חד הוריות תלויות מאוד במערכת הקצבאות, נכון לשנת 2015, תשלומי העברות ומיסים הוציאו מעוני 43% מהמשפחות החד הוריות שהיו מתחת לקו העוני לפי הכנסה כלכלית (לפני תשלומי העברה ומיסים).

בשנות ה-90 נחקק חוק "משפחות חד הוריות, התשנ"ב-1992" שבו הוגדר מיהו הורה עצמאי והוענקו להם הטבות וסיוע סוציאלי נרחב בעיקר בהקלת תנאי זכאותם להבטחת הכנסה. בעקבות כך, ירד היצע האימהות החד הוריות בשוק העבודה. הדבר התבטא בירידה בשיעור ההשתתפות של נשים אלה, בירידה בשיעור התעסוקה ובעלייה בשיעור הנשים שעסקו במשרה חלקית. מדיניות זו אמנם גרמה לירידה בתחולת העוני בקרב משפחות חד הוריות, אך תוך העמקת תלותן במערכת הקצבאות. בתחילת שנות ה-2000 החמירו את תנאי הזכאות של משפחות חד הוריות להבטחת הכנסה וקיצו את גובה הקצבה. כיום סכום הקצבה המרבי להורה עצמאי עם ילד אחד הוא 2,897 ₪ ו-3,373 ₪ להורה עצמאי לשני ילדים ויותר. תקרת השכר מעבודה לקבלת קצבה היא 5,490 ₪ להורה לילד אחד ו-6,284 ₪ להורה לשני ילדים ויותר. מלבד לכך משפחות חד הוריות מקבלות הטבות נוספות כמו מענק לימודים שנתי, קדימות בקבלה לתכניות הכשרה, מענק עבודה מוגדל, קדימות בקבלה למעונות יום (ולחנחה בתשלום להן), הנחה בארנונה ועוד.

הסיוע שניתן למשפחות חד הוריות בישראל עומד בסטנדרטים של מדינות OECD רבות, אך הוא איננו מספיק. ניתן לזהות את מצבן הקשה באופן יחסי של משפחות חד הוריות בישראל, לפי שיעור התעסוקה הגבוה של אימהות חד הוריות לילדים מתחת לגיל 15 ביחס למדינות ה-OECD. בעוד

שחושבים על נתון זה, יש לזכור שישראל היא המדינה עם שיעור העוני הגבוה מבין מדינות ה-OECD ואחת המדינות עם אי השוויון הגבוה ביותר ב-OECD.

במסמך זה נציג את עיקר מאפייני אוכלוסיית המשפחות החד הוריות בישראל, נתונים דמוגרפיים וכלכליים. לאחר מכן נצביע על נתונים שמתארים את מצבן הכלכלי הקשה של משפחות אלה, לעומת משפחות עם זוג הורים. לבסוף נסקור את מדיניות הרווחה שהונהגה בישראל כלפי אוכלוסייה זו, תוך השוואה עם מדינות OECD אחרות ונציע מספר המלצות לשיפור המדיניות.

תוכן עניינים

2	תקציר מנהלים
5	מאפיינים של משפחות חד הוריות
5	מאפיינים כלליים
10	מאפיינים כלכליים
14	מדיניות כלפי משפחות חד הוריות
17	השוואה בינלאומית
21	המלצות למדיניות

רשימת לוחות

10	לוח 1: הכנסה והוצאה חודשית ממוצעת במשפחות חד הוריות לעומת משפחות עם זוג הורים, 2014
	לוח 2: מספר האימהות המועסקות, לפי מצב משפחתי וסוג המשרה, באלפים ובסוגריים באחוזים מכלל הנשים המועסקות, 2014
11	
12	לוח 3: נתוני הכנסה (ש) של אימהות, לפי מצב משפחתי וסוג משרה, 2014
13	לוח 4: תכונות כוח העבודה של הורים יחידניים בישראל (לילדים מתחת לגיל 17), 2013
	לוח 5: תכונות כוח העבודה של הורים יחידניים בישראל (לילדים מתחת לגיל 17), לפי מספר ילדים, 2012-2013
13	
19	לוח 6: מדיניות סיוע בלעדית למשפחות חד הוריות במדינות נבחרות

רשימת תרשימים

5	תרשים 1: שיעור המשפחות החד הוריות מכלל המשפחות בחלוקה למגזרים, בשנים 2000-2015
6	תרשים 2: התפלגות הורים יחידניים, לפי מצב משפחתי, 2000-2015
7	תרשים 3: הורים יחידניים, לפי מספר שנות לימוד, 2000-2015
7	תרשים 4: הורים יחידניים, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2000
7	תרשים 5: הורים יחידניים, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2015
8	תרשים 6: נשים בכוח העבודה, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2015
8	תרשים 7: שיעור המשפחות החד הוריות מכלל המשפחות לפי מחוזות בשנת 2015
9	תרשים 8: שיעור הילדים (עד גיל 17) החיים במשפחות חד הוריות במדינות ה-OECD, 2014
13	תרשים 9: שיעור התעסוקה של אימהות חד הוריות עם ילד אחד לפחות מתחת לגיל 15, 2014
15	תרשים 10: סך המשפחות החד הוריות שקיבלו הבטחת הכנסה, בשיעור רגיל ומוגדל, 1992-2015
	תרשים 11: הפער היחסי בין סך העברות לממשלה בין משקי בית עם מפרנס אחד או שני מפרנסים (משקי בית עם הכנסה של 133% מממוצע ההכנסות) בשנת 2014
17	
18	תרשים 12: כלל ההוצאה הציבורית על משפחות כאחוז מהתוצר, 2013
18	תרשים 13: אורך חופשת לידה וחופשת הורות לאימהות בשבועות, 2015

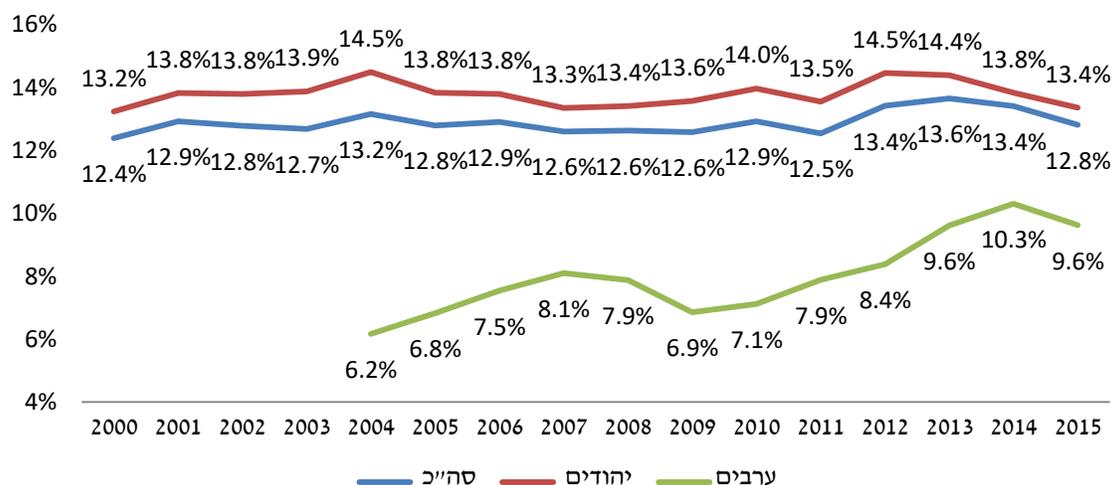
מאפיינים של משפחות חד הוריות

מאפיינים כלליים

הורה יחידני (או הורה עצמאי כפי שמוגדר בחוק) על-פי חוק "משפחות חד הוריות, התשנ"ב-1992", הוא תושב ישראל אשר בהחזקתו ילד (שטרם מלאו לו 18) הנמצא עמו ומתקיימים בו אחד מהתנאים הבאים: הוא רווק, גרוש או אלמן ואין אדם הידוע בציבור כבן זוגו; הוא נשוי אך חי בנפרד מבן זוגו לפחות שנתיים ונמצא בהליך גירושין במשך שנתיים, או שהיא עגונה, או שהיא שוהה במקלט לנשים מוכות ופתחה בהליך גירושין; הוא עולה חדש שבן זוגו לא עלה לארץ ולא שוהה בה.

נכון לשנת 2015 ישנן 167.9 אלף משפחות חד הוריות בישראל עם ילדים עד גיל 24. סך שיעור המשפחות החד הוריות (עם ילדים עד גיל 24) מכלל המשפחות בישראל הוא 12.8%. בקרב יהודים שיעור המשפחות החד הוריות עומד על 13.4%, בעוד אצל ערבים שיעורן נמוך בהרבה ועומד על 9.6% (ראה תרשים 1). החל משנת 2000 חלה עלייה מתונה בלבד בשיעור המשפחות החד הוריות בסך הכל ובקרב יהודים. עם זאת, עלייה ניכרת יותר חלה בקרב ערבים. כאשר בשנת 2004 (השנה שבה הנתונים התייחסו לערבים ולא לבני דתות אחרים בכלל) שיעור המשפחות החד הוריות מסך המשפחות הערביות היה 6.2% ובשנת 2015 הוא עמד על 9.6%.

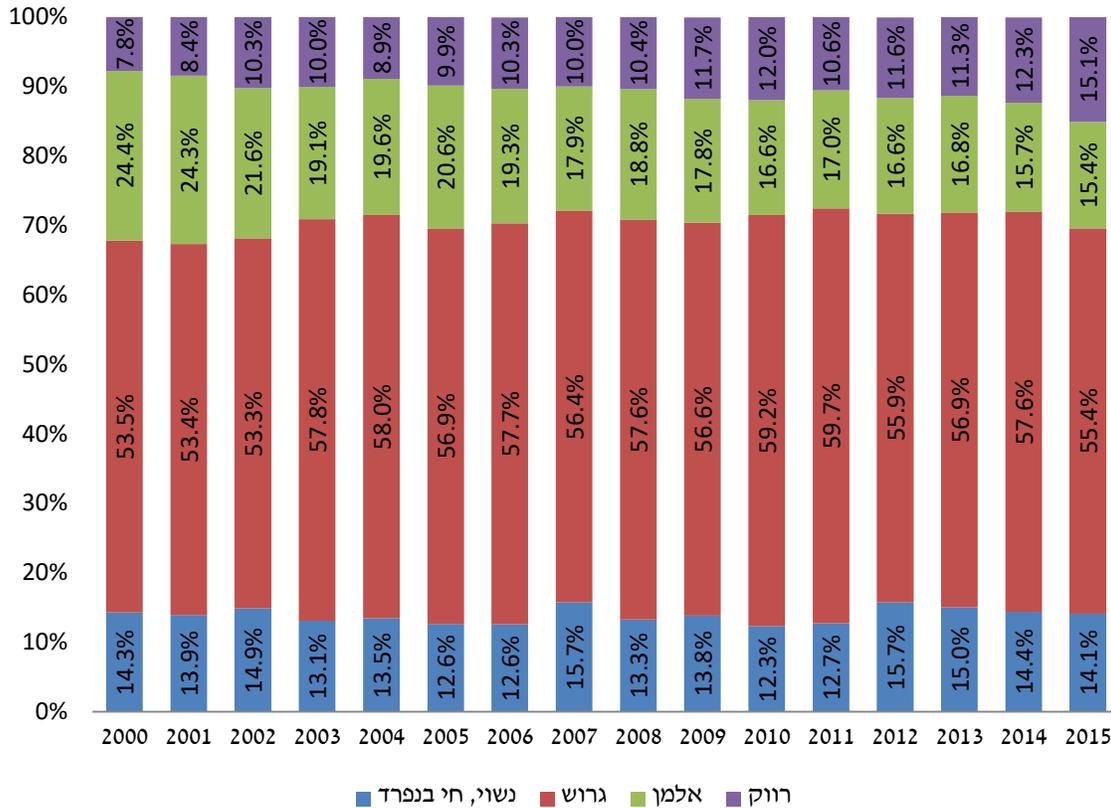
תרשים 1: שיעור המשפחות החד הוריות מכלל המשפחות בחלוקה למגזרים, בשנים 2000-2015

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

נכון לשנת 2015, 89.3% מההורים העומדים בראש משפחה חד הורית הן נשים. רובם (55.4%) גרושים, אחר כך בפער ניכר אלמנים (15.4%), רווקים (15.1%) ונשואים (14.1%). מתרשים 2 ניתן לראות את מגמת העלייה שחלה בשנים האחרונות בשיעור הרווקים שעומדים בראש משפחה חד הורית ומנגד את הירידה בשיעור האלמנים העומדים בראש משפחות אלה. בשנת 2000 שיעור הרווקים מתוך ההורים במשפחות חד הוריות היה 7.8% ובשנת 2015 שיעורם היה 15.1%. בהתאמה, שיעור האלמנים במשפחות חד הוריות בשנת 2000 היה 24.4% ובשנת 2015 שיעורם היה 15.4%.

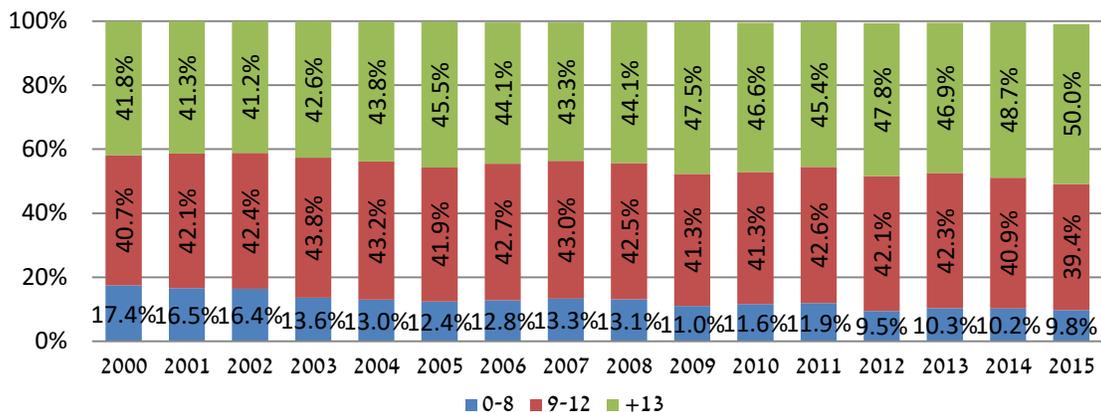
תרשים 2: התפלגות הורים יחידניים, לפי מצב משפחתי, 2000-2015

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

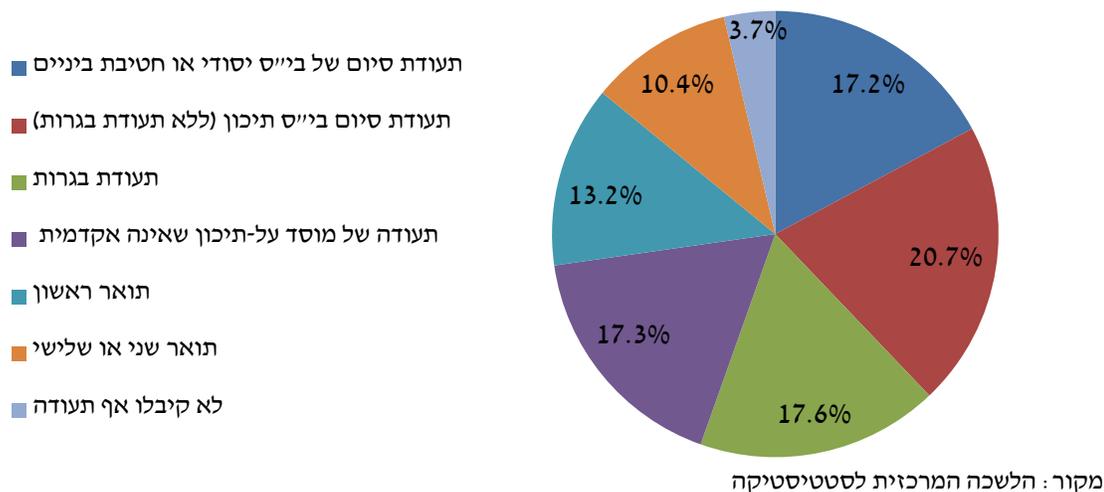
בנוסף, במהלך השנים אוכלוסיית ההורים היחידניים הפכה למשכילה יותר (ראה תרשים 3), בהתאם למגמה הכללית בחברה הישראלית. שיעור ההורים היחידניים עם 0-8 שנות לימוד פחת בצורה משמעותית (שיעורם היה 17.4% בשנת 2000 ונכון לשנת 2015 הוא 9.8%) וכך חלה עלייה חדה בשיעור ההורים בעלי יותר מ-13 שנות לימוד (מ-41.8% בשנת 2000 ל-50% ב-2015). בהתאם לכך, ניתן לראות את השינוי שחל בקרב הורים יחידניים בבחינת התעודה הגבוהה ביותר שקיבלו (ראה תרשימים 4 ו-5). ראשית, חלה ירידה בשיעור ההורים היחידניים שלא למדו כלל מ-4% בשנת 2000 ל-3% ב-2015. שנית, בקרב אלה שלמדו, חלה ירידה בשיעור ההורים שלא קיבלו אף תעודה ואלה שקיבלו השכלה שאינה אקדמית ומנגד חלה עלייה בשיעור ההורים שרכשו השכלה אקדמית כלשהי. נערוך השוואה (בעזרת תרשימים 5 ו-6) בין הורים יחידניים בכלל לבין נשים בכוח העבודה משום שכ-90% מההורים היחידניים הם נשים ומשום שרוב האימהות הן בגילאי העבודה. בתרשים 6 מוצגת התפלגות אוכלוסיית הנשים בכוח העבודה לפי התעודה הגבוהה ביותר שקיבלו. למרות השיפור במצבם, השכלתם עדיין נמוכה מאוד באופן יחסי לשאר האוכלוסייה, כאשר נכון לשנת 2015 שיעור הנשים בכוח העבודה שלמדו היה 99.5% לעומת 96.4% בקרב הורים יחידניים. ניתן לראות שהחל מהשכלה של תעודת בגרות ומעלה שיעור ההורים היחידניים נמוך בהרבה מזה של נשים בכוח העבודה, 63.9% לעומת 81.3%.

תרשים 3: הורים יחידניים, לפי מספר שנות לימוד, 2000-2015

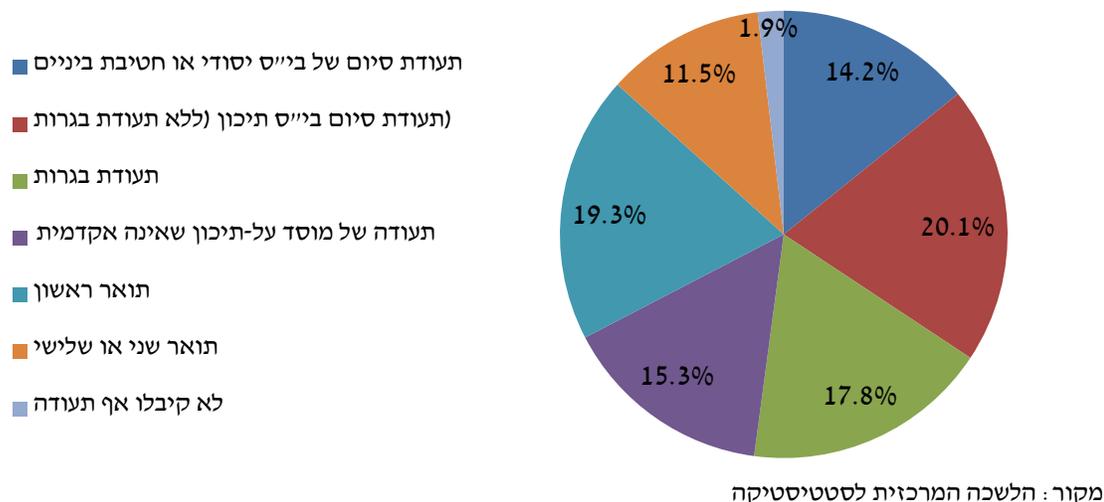
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

תרשים 4: הורים יחידניים, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2000

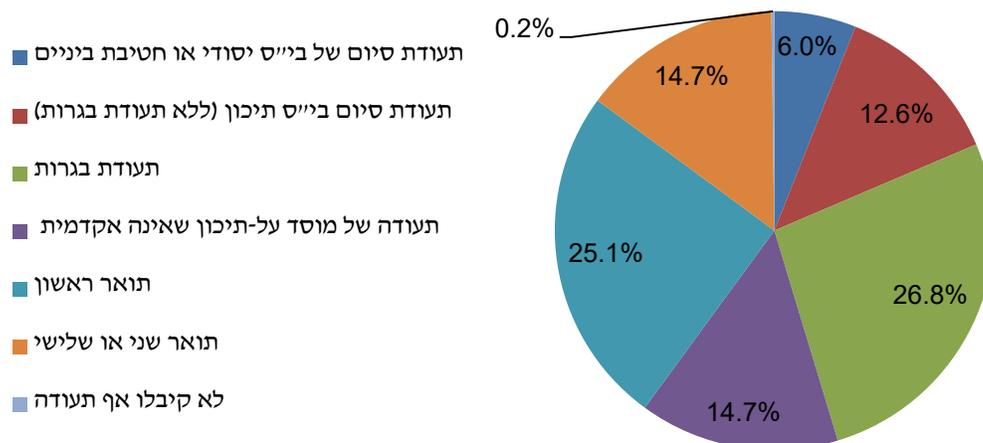
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

תרשים 5: הורים יחידניים, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2015

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

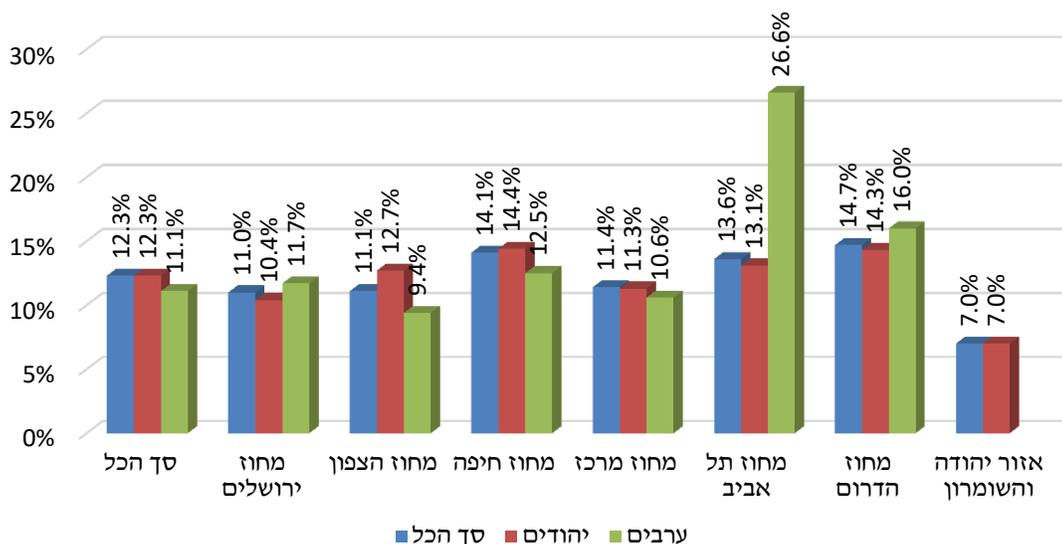
תרשים 6: נשים בכוח העבודה, לפי התעודה הכי גבוהה שקיבלו, 2015

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

המחוז עם שיעור המשפחות החד הוריות הגדול ביותר הוא מחוז דרום עם 14.7% משפחות חד הוריות ולאחריו מחוז חיפה עם 14.1%. המחוז עם השיעור הנמוך ביותר הוא אזור יהודה ושומרון עם 7.7%. עבור משפחות יהודיות במחוז חיפה שיעור המשפחות הוא הגבוה ביותר עם 14.4% ולאחריו מחוז דרום עם 14.3%. לעומת זאת, שיעור המשפחות הערביות החד הוריות במחוז תל אביב עומד על 26.6% ולאחריו מחוז דרום עם 16.0%.

תרשים 7: שיעור המשפחות החד הוריות מכלל המשפחות לפי מחוזות בשנת 2015

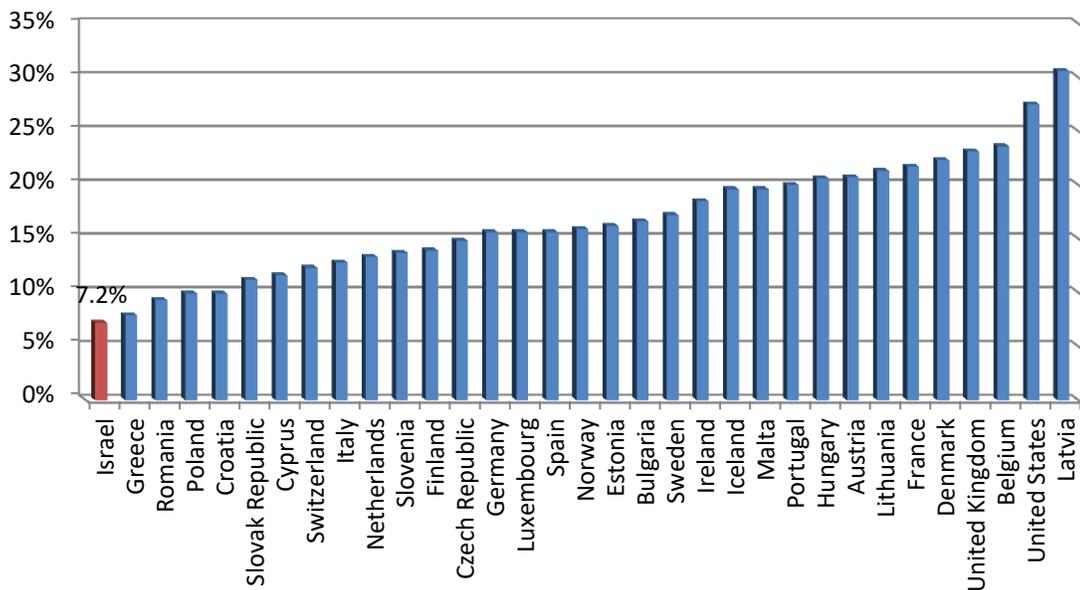
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

ממוצע הילדים הכללי למשפחה בישראל (עם ילדים עד גיל 24) לא השתנה בצורה משמעותית בשנים האחרונות וכך גם בקרב משפחות חד הוריות. נכון ל-2015, הממוצע למשפחה עם שני הורים עמד על 2.5 ילדים ואצל משפחות חד הוריות עמד על 1.9 ילדים. כאשר ממוצע הילדים במשפחה חד הורית

יהודית הינו 1.8 ילדים (לעומת 2.4 ילדים למשפחות יהודיות עם שני הורים) ו-2.5 ילדים במשפחות חד הוריות ערביות (לעומת 3 ילדים למשפחות ערביות עם שני הורים). סך הכל, נכון לשנת 2015 חיים כ-318,600 ילדים (עד גיל 24) במשפחות חד הוריות, מתוכם כ-209,800 מתחת לגיל 18.

שיעור המשפחות החד הוריות בישראל נמוך מאוד ביחס למדינות ה-OECD. מנתוני ה-OECD בצירוף עם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה ששיעור הילדים החיים בישראל במשפחות חד הוריות הוא הנמוך מבין מדינות ה-OECD (ראה תרשים 8). ניתן להסיק מכך ששיעור המשפחות החד הוריות בישראל נמוך גם כן. נתון זה מסתדר עם נתונים נוספים של ה-OECD המצביעים על כך שבכל הקשור להרכב משפחות, ישראל נחשבת יחסית שמרנית.

תרשים 8: שיעור הילדים (עד גיל 17) החיים במשפחות חד הוריות במדינות ה-OECD, 2014

מקור: OECD stat, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בעיבוד מרכז "מאקרו"

מאפיינים כלכליים

משפחות חד הוריות מלכתחילה נמצאות בעמדה כלכלית נחותה יותר מאשר משפחות עם זוג הורים. זאת מפני שלא רק שאלו משפחות עם מפרנס יחיד, אלא שב-90% מהמקרים בראש אותן משפחות עומדות נשים שגם כן בדרך כלל שכרן נמוך מזה של גברים. ניתן לזהות נחיתות כלכלית זו לפי נתוני 2014 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על משפחות עם ילדים עד גיל 17: ההכנסה הכספית נטו של משפחות חד הוריות עם ילד אחד או שניים נמוכה כמעט בחצי מזו של משפחות עם זוג הורים; עם זאת, הפער בין ההוצאות לתצרוכת אינו גדול כל-כך ועומד על כ-70% מהתצרוכת של משפחה עם זוג הורים. זאת אומרת שמשפחה חד הורית ממוצעת בישראל צורכת יותר בחודש ממה שהיא מרוויחה.

לוח 1: הכנסה והוצאה חודשית ממוצעת במשפחות חד הוריות לעומת משפחות עם זוג הורים, 2014

משפחות עם זוג הורים		משפחות חד הוריות		סך הכל	
שני ילדים ויותר	ילד אחד	שני ילדים ויותר	ילד אחד		
4.0	3.0	3.5	2.0	3.3	ממוצע נפשות
1.7	1.6	0.8	0.7	1.5	ממוצע מפרנסים במשק הבית
17,614	14,828	10,259	8,339	15,149	הכנסה כספית נטו
14,232	12,047	10,481	8,481	12,023	הוצאה כספית לתצרוכת
3,382	2,781	-222	-142	3,126	הפרש בין ההוצאה להכנסה

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בעקבות כך, תחולת העוני בקרב משפחות חד הוריות גדולה יותר. נכון לשנת 2015 שיעור העוני בקרב משפחות חד הוריות הוא 21.8% לעומת 17.0% בקרב כלל המשפחות עם 1-3 ילדים (רובן משפחות עם שני הורים). כמו כן, שיעור העוני של ילדים במשפחות חד הוריות (29.9%) היה גבוה ב-11.3 נקודות אחוז מזה של משפחות לזוג הורים עם 1-3 ילדים (18.6%), זאת על אף שמספר הילדים במוצע קטן יותר במשפחות חד הוריות. באותה שנה, תחולת העוני של משפחות חד הוריות, לפי הכנסה כלכלית (לפני תשלומי העברה ומסים) הייתה כ-38.4%, כלומר 43% מהמשפחות החד הוריות שהיו מתחת לקו העוני לפי הכנסה כלכלית יצאו ממנו אחרי תשלומי העברות ומיסים, זאת לעומת 23% מהמשפחות עם 1-3 ילדים וזוג הורים. יש לציין כי לעומת שנת 2014 חלה ירידה של כ-3.3 נקודות אחוז בתחולת העוני של המשפחות החד הוריות וגם חלקן באוכלוסייה הענייה פחת בכ-0.8 נקודות אחוז בין שתי השנים. לעומת זאת עומק העוני הנמדד על פי המרחק של הכנסת המשפחות העניות מקו העוני עלה מעט, ב-0.3%, בקרב משפחות חד הוריות.¹

¹ דו"ח "ממדי העוני והפערים החברתיים" של הביטוח הלאומי לשנת 2015

שיעורי התעסוקה של אימהות במשק גדל במשך השנים, אך שיעור התעסוקה בקרב נשים חד הוריות גדל יותר מזה של אימהות נשואות. בשנת 1988, 68% מהאימהות החד הוריות היו מועסקות לעומת 53% מהנשואות, ובשנת 2011 הגיעו שיעורים אלה ל-80% לעומת 61%, בהתאמה. בנוסף, חלה עלייה בשיעור התעסוקה לאחר הגירושין בקרב אימהות שלא עבדו כאשר היו נשואות.²

נשים גרושות עם ילדים עובדות יותר, אך בשכר נמוך יותר מאשר אימהות נשואות. נראה שעבורן אפקט ההכנסה חזק יותר מאפקט התחלופה. כלומר, למרות שאימהות גרושות מרוויחות בממוצע פחות לשעה, הן עובדות בממוצע יותר שעות שבועיות כך שהמשכורת החודשית הממוצעת שלהן גבוהה יותר. לפי נתוני 2014, שיעור הנשים הגרושות שעובדות במשרה מלאה (76.9% מהאימהות לילד אחד ו-72.6% מאימהות לשני ילדים) גבוהה משיעור האימהות הנשואות שעובדות במשרה מלאה (67.7% ו-71.8% בהתאמה). מנגד, נראה דווקא שפחות אימהות רווקות עובדות במשרה מלאה מאשר אימהות נשואות (64.6% מהאימהות הרווקות, לעומת 67.7% מהאימהות הנשואות). יש לציין שהנתונים על נשים רווקות וגרושות ברובם בעלי טעויות דגימה גדולות.

בהתייחס לאימהות גרושות, למרות שהן עובדות יותר שעות שבועיות בממוצע מאימהות נשואות שכרן השעתי הממוצע נמוך יותר: נשים גרושות עם ילד אחד עובדות בממוצע 38.8 שעות בשבוע ומרוויחות 50.8 ₪ לשעה, לעומת נשים נשואות עם ילד אחד שעובדות 36.6 שעות בשבוע ומרוויחות 52.7 ₪ לשעה בממוצע. ההבדלים נשארים גם עבור אימהות לשני ילדים ומתקיימים עבור נשים שעובדות במשרה מלאה ובמשרה חלקית (למעט שנשים גרושות עם ילד אחד במשרה חלקית עובדות פחות שעות מנשים נשואות, נתונים חריגים אחרים הם בעלי טעות דגימה). ניתן להניח ששכרן הנמוך יחסית של אימהות חד הוריות נובע בין היתר ממאפיינים שונים של קבוצה זו, כמו שיעורי השכלה נמוכים ביחס לשאר האוכלוסייה. אך גם משום שתלויה עליהן אחריות גדולה יותר לשמור על עבודתן או למצוא עבודה במהירות, מאחר והן המפרנסות העיקריות, דבר שבא על חשבון שכר ותנאים בעבודה.

לוח 2: מספר האימהות המועסקות, לפי מצב משפחתי וסוג המשרה, באלפים ובסוגריים באחוזים מכלל הנשים המועסקות, 2014

גרושות		רווקות		נשואות		סך הכל		
שני ילדים	ילד אחד	שני ילדים	ילד אחד	שני ילדים	ילד אחד	שני ילדים	ילד אחד	
19.0	26.0	~	(14.7)	199.2	182.9	228.3	230.2	סך הכל
<5.2> (27.4%)	(6.0) (23.1%)	~	<5.1> (34.7%)	56.1 (28.2%)	59.1 (32.3%)	64.7 (28.3%)	74.5 (32.4%)	משרה חלקית
(13.8) (72.6%)	20.0 (76.9%)	~	(9.5) (64.6%)	143.1 (71.8%)	123.8 (67.7%)	163.7 (71.1%)	155.7 (67.6%)	משרה מלאה

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

( ) = נתונים המבוססים על הערכה, או נתונים המבוססים על מספר קטן של מקרים, או נתונים בעלי טעות דגימה בין 25% ל-40%.

> < = נתונים בעלי טעות דגימה בין 40% ל-50%

² "משפחות חד-הוריות 2013-1993", אסתר טולידנו ושנטל וסרשטיין, המוסד לביטוח הלאומי

לוח 3: נתוני הכנסה (ש) של אימהות, לפי מצב משפחתי וסוג משרה, 2014

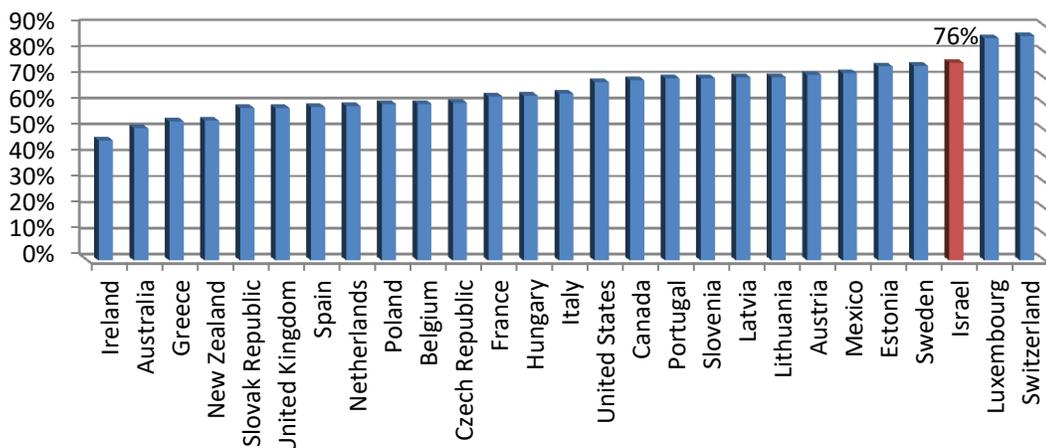
גרושות		רווקות		נשואות		סך הכל		סך הכל
שני ילדים	ילד אחד							
6,740	7,027	~	6,215	7,089	6,532	7,016	6,582	חציון הכנסה
(10,805)	8,399	~	7,580	8,818	7,978	8,932	7,941	ממוצע הכנסה
(67.2)	50.8	(61.0)	53.2	57.5	52.7	58.0	52.2	הכנסה לשעת עבודה
37.7	38.8	35.7	37.0	37.1	36.6	37.1	36.8	שעות עבודה בשבוע
3,819	3,788	~	3,154	4,281	4,280	4,118	4,014	חציון
(5,516)	3,397	~	<4,847>	5,231	5,311	5,197	4,998	ממוצע
(53.7)	39.1	~	(52.2)	51.0	52.6	50.7	50.2	הכנסה לשעת עבודה
24.8	22.3	24.9	26.2	24.5	24.1	24.5	24.2	שעות עבודה
8,944	8,074	~	8,158	8,315	7,702	8,316	7,819	חציון
(12,804)	9,914	~	9,048	10,224	9,250	10,408	9,347	ממוצע
(70.1)	52.5	<65.9>	53.4	59.0	52.7	59.7	52.8	הכנסה לשעת עבודה
42.6	43.7	43.1	42.8	42.0	42.6	42.1	42.8	שעות עבודה

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
 ( ) = נתונים המבוססים על הערכה, או נתונים המבוססים על מספר קטן של מקרים, או נתונים בעלי טעות דגימה בין 25% ל-40%.
 < > = נתונים בעלי טעות דגימה בין 40% ל-50%

שיעור התעסוקה של אימהות חד הוריות בישראל גבוה מאוד גם בהשוואה למדינות ה-OECD (ראה תרשים 9). בנוסף, נכון לשנת 2013, שיעור ההורים היחידניים (עם ילדים עד גיל 17) המועסקים היה 69.4% כמחצית מהם מועסקים במשרה מלאה. עם זאת, שתי המגמות שונות מאוד עבור הורים יחידניים יהודים וערבים. נכון ל-2013, בקרב היהודים שיעור המועסקים עומד על 76.2% ורובם מועסקים במשרה מלאה בעוד שבקרב ערבים רק 30.2% מועסקים ורובם במשרות חלקיות (ראה לוח 4). עם זאת, מחקר של בנק ישראל דווקא מצא כי לגירושין ישנה השפעה חיובית על שיעור ההשתתפות של נשים ערביות בשוק העבודה.³ בנוסף, מנתוני 2012 ו-2013 ניתן לראות ירידה בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה ככל שמספר הילדים להורה יחידני עולה ובמיוחד בין הילד השני לשלישי. כמו כן, בתוך קבוצת הנשים בכוח העבודה ניתן לראות ירידה בשיעור הנשים המועסקות והנשים המועסקות במשרה מלאה ככל שמספר הילדים עולה (ראה לוח 5).

³ "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות" ערך ישיב וניצה (קלינר) קסיר, מרץ 2012.

תרשים 9: שיעור התעסוקה של אימהות חד הוריות עם ילד אחד לפחות מתחת לגיל 15, 2014

מקור: OECS Stats

לוח 4: תכונות כוח העבודה של הורים יחידניים בישראל (לילדים מתחת לגיל 17), 2013

ערבים		יהודים		הורים יחידניים		
%	אלפים	%	אלפים	%	אלפים	
100	19.4	100	94.8	100	120.0	סך הכל
33.8	6.6	83.8	79.4	76.1	91.4	בכוח העבודה
30.2	5.9	76.2	72.3	69.4	83.3	מועסקות
13.4	2.6	39.8	37.7	36.3	43.6	במשרה מלאה
15.7	3.1	30.2	28.6	27.7	33.3	במשרה חלקית
1.1	0.2	6.2	5.9	5.3	6.4	נעדרו זמנית מעבודתם

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

לוח 5: תכונות כוח העבודה של הורים יחידניים בישראל (לילדים מתחת לגיל 17), לפי מספר ילדים, 2012-2013

2012-2013

מספר ילדים			סה"כ		
3+	2	1			
63.9%	78.1%	84.1%	79.6%	בכוח העבודה	2012
86.2%	91.0%	93.3%	91.8%	מועסקות	
46.8%	60.0%	65.7%	61.9%	במשרה מלאה	
39.4%	31.0%	27.5%	29.8%	במשרה חלקית	
13.8%	9.0%	6.7%	8.2%	בלתי מועסקות	
54.6%	79.9%	82.1%	77.6%	בכוח העבודה	2013
88.1%	91.3%	92.4%	91.6%	מועסקות	
52.2%	59.2%	62.5%	60.5%	במשרה מלאה	
35.6%	32.0%	29.9%	31.1%	במשרה חלקית	
11.9%	8.7%	7.6%	8.4%	בלתי מועסקות	

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

מדיניות כלפי משפחות חד הוריות

בעקבות הקשיים הכלכליים שהצגנו לעיל, המאפיינים משפחות חד הוריות, נחקק ב-1992 "חוק משפחות חד-הוריות, התשנ"ב-1992" שקבע מי מוגדר כהורה עצמאי (יחידני) ואת ההטבות המגיעות לו. החוק העניק למשפחות חד הוריות הקלות בתנאי הזכאות להבטחת הכנסה והגדיל את גובה הגמלה לשיעור המוגדל של הגמלה שעד אז ניתן רק לאלמנות, או לאחר שהות של שנתיים במערכת הבטחת הכנסה. לפני החוק הקודם, אימהות חד הוריות לילדים עד גיל 22 היו זכאיות להבטחת הכנסה לפי מבחן הכנסות, כאשר אימהות לילד עד גיל 5 או מספר ילדים שלצעיר בנייהם טרם מלאו 10 שנים. ההקלות המרכזיות בתנאי הזכאות שנתנו לאחר חקיקת החוק היו מתן פטור להורים יחידניים לילדים עד גיל 7 ממבחן תעסוקה (התייצבות בלשכות שירות התעסוקה) וביטול "השכר הקובע" שכל הכנסה הגבוהה ממנו מקוז באופן הדרגתי את הגמלה עד לקיזוזה המלא. כלומר הורים יחידניים היו זכאים לגמלה גם בעבור שכר גבוה יחסית לשאר האוכלוסיות. כך למשל באותן שנים, גובה ההכנסה ששלל את הזכאות להבטחת הכנסה בקרב משפחות חד הוריות עמד על 5,832 ₪ ו-6,932 ₪ (בהתאם למספר הילדים), לעומת 3,700 ₪ ו-4,300 ₪ בקרב משפחות עם זוג הורים. בשנים 1994-1995 חלו שינויים בחוק שהקלו אף יותר על קבלת גמלה והגדילו אף יותר את גודל הגמלה למשפחות חד הוריות.

מלבד הגדלת תנאי הזכאות להבטחת הכנסה, החוק הגדיר הטבות נוספות כמו מענק לימודים לילדים בני 6-11 בגובה 18% מהשכר הממוצע במשק שניתן בתחילת כל שנת לימודים, עדיפות לקבלה למעונות יום ציבוריים והנחה בתשלום עבורם, קדימות לקבלת הכשרה מקצועית וזכאות להלוואה מוגדלת לצרכי דיור. הסיוע בדיור התבטא במתן מענק, תוספת משכנתא, מתן עזרה במימון שכר דירה למשך 3 שנים למשפחות חד הוריות חסרות דיור והנחות בארנונה עד 20% או עד 70% (בהינתן זכאות לגמלת הבטחת הכנסה, קצבת מזונות ועוד). בנוסף, משפחות חד הוריות זכאיות לנקודת זיכוי נוספת ממש הכנסה.

בשנים 2002-2004, בשל לחצים תקציביים ושקיעה במיתון, חוקק חוק "התכנית להבראת כלכלת ישראל" במסגרת תכנית ויסקונסין. החוק החמיר את תנאי הזכאות והקטין את גובה הגמלה להבטחת הכנסה של משפחות חד הוריות ובנוסף, ביטל או קיצץ משמעותית את שאר ההטבות שמשפחות חד הוריות היו זכאיות להן (כמו הנחה בארנונה וסיוע בשכר דירה). מאז חלה ירידה משמעותית במספר מקבלי הבטחת הכנסה ובסכום הקצבה החודשית (ראה תרשים 10).

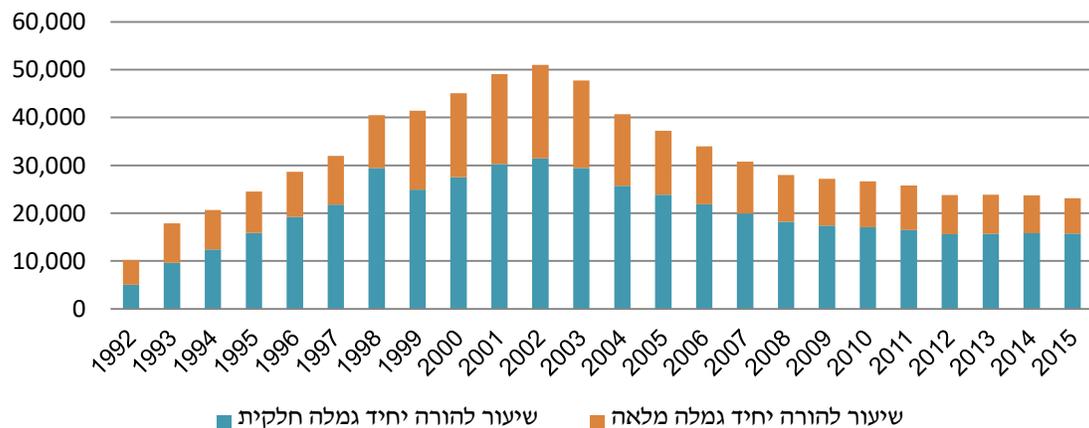
כיום, מצבן של משפחות חד הוריות לא השתנה באופן משמעותי. הורה יחידני לילד שטרם מלאו לו 18 (למעט חריגות), זכאי לקבל קצבת הבטחת הכנסה כתלות בהכנסתו ובמבחן תעסוקה, למעט הורים יחידניים לילד שטרם מלאו לו שנתיים הפטורים ממבחן תעסוקה. בניגוד לשינויים בחוק שאירעו בשנות ה-90, קיימת היום תקרת שכר שמעליה נשללת הזכאות להבטחת הכנסה עבור הורים יחידניים. בנוסף, גודל הקצבה לא נקבע לפי השכר הממוצע, אלא לפי מדד המחירים לצרכן. כך למשל, נכון ל-2016.1.1 סכום הקצבה המלאה (לפני הורדת הכנסות מעבודה ושלא מעבודה) להורה יחידני עם ילד המחויב בהתייצבות בלשכות התעסוקה הוא 2,897 ₪ להורה לילד אחד ו-3,373 ₪

להורה לשני ילדים ויותר. תקרת השכר מעבודה לקבלת קצבה היא 5,490 ₪ להורה לילד אחד ו-6,284 ₪ להורה לשני ילדים ויותר. לחישוב השכר מעבודה עבור הורה יחידי יש להפחית מהשכר הכולל סכום של 7% מהשכר הממוצע במשק (662 ₪ נכון ל-1.1.2016), אותו הסכום המנוקה למשפחות עם שני הורים, ומתוך סכום זה לחשב 60% מהשכר שנותר. את הסכום המתקבל יש להפחית מסכום הקצבה המלאה (2,897 ₪ ו-3,373 ₪ להורה יחיד עם ילד אחד ולהורה עם שני ילדים בהתאמה). מעבר לכך, לסכום ההכנסות נכנסים גם הכנסות שלא מעבודה כמו תשלומים וקצבאות אחרים (למעט קצבת ילדים ועוד קצבאות שכיחות פחות), רווחים מהון וכל הרכוש.

כמו כן, כיום משולם מענק לימודים לילדים במשפחות חד הוריות בגילאים 6-18 בתחילת כל שנת לימודים וסכום המענק נקבע ל-1,003 ₪ לכל ילד. שיעור קצבת הילדים הניתן להורים יחידיים אינו שונה מזה הניתן לזוג הורים, אלא אם ההורה כבר מקבל קצבה מביטוח לאומי אז סכום הקצבה גדל עבור הילד השלישי והרביעי. בנוסף, כפי שהיה בעבר, הורה יחידי זכאי לקדימות בהכשרה מקצועית, להלוואה מוגדלת מהמדינה לצרכי דיור ולקדימות לקבלת ילדיו למעון יום וגם להנחה מסוימת בתשלום למעון היום (כמו גם סיוע במימון צהרונים כתלות ביישוב המגורים וקייטנות).

להטבה האחרונה חשיבות רבה משום שעלות מסגרות הטיפול בילדים בארץ, בעיקר בגיל הרך, היא מבין הגבוהים במדינות ה-OECD. עלות ממוצעת של מסגרות הטיפול בילדים בקרב יהודים לא חרדים (הצרכנים העיקריים של מסגרות אלה, בין היתר משום ששיעור התעסוקה בקרב נשים באוכלוסייה זו הוא הגבוה ביותר) מגיעה לכ-25% מהשכר הממוצע במשק. לכן לעלות הטיפול בילדים בגילים אלה השפעה גדולה על היצע העבודה בקרב אימהות בכלל ובעיקר בקרב משפחות חד הוריות שבהן מפרנס יחיד. עם זאת, משפחות רבות שמקבלות הנחה בתשלום למעון יום ואף קדימות, לא זוכות לה בפועל בשל החוסר במעונות יום מפוקחים שבהן המחיר מסובסד.⁴

תרשים 10: סך המשפחות החד הוריות שקיבלו הבטחת הכנסה, בשיעור רגיל ומוגדל, 1992-2015

מקור: המוסד לביטוח לאומי

⁴ "עלות הטיפול בילדים בגיל הרך והשפעתה על היצע העבודה של נשים", אלה שחר. אוגוסט 2012

מחקר שנערך בשנת 2005 על-ידי קרנית פלוג, ניצה קסיר (קלינר) ואירנה מידן במחלקת המחקר של בנק ישראל מצא שהשינויים שאירעו בשנות ה-90 במערכת הרווחה ובתוכס הקלות על תנאי הזכאות והגדלת גובה הקצבה גרמו לירידה בשיעור ההשתתפות והתעסוקה של אימהות חד הוריות, לירידה בממוצע שעות העבודה שלהן ולעלייה בשיעור האימהות המועסקות במשרה חלקית. כך, חמש שנים לאחר השינוי בחוק, נרשמה ירידה של 8 נקודות אחוז בשיעור ההשתתפות של אימהות חד הוריות בכוח העבודה וירידה של 10 נקודות אחוז בשיעור התעסוקה שלהן. המחקר מצא שהשינויים גרמו לצמצום היצע העבודה, בעיקר של אימהות חד הוריות צעירות שלא עבדו לפני השינויים בחוק ובעלות השכלה נמוכה. בנוסף, נמצא שדווקא העלאת תקרת השכר לקבלת הקצבה עודדה תעסוקה בקרב אימהות חד הוריות. בסך הכל השינוי בחוק הביא לירידה של 4 נקודות אחוז בשיעורי העוני בקרב משפחות אלה, תוך הגדלת תלותן בקצבאות.⁵

מלבד גמלת הבטחת הכנסה, ביטוח לאומי משלם דמי מזונות לאימהות חד הוריות שבידן פסק דין לדמי מזונות ושהחייב אינו משלם לה שום חלק מהסכום הקבוע. זכאות לקצבת דמי מזונות נקבעת בכפוף למבחן הכנסות. נשים אינן זכאיות לכפל גמלה, כלומר סך קצבת דמי המזונות שמקבלת אם חד הורית תקוּזז מגמלת הבטחת הכנסה לה היא זכאית. בשנת 2015, כ-17 אלף נשים קיבלו דמי מזונות מדי חודש כאשר התשלום הממוצע עמד על 20% מהשכר הממוצע, כ-2000 ₪.

מנתוני הביטוח הלאומי נמצא שמרבית האימהות שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי בשנת 2013 השתייכו לחמישון התחתון של ההכנסה והכנסותן החודשית הממוצעת עמדה על 2,720 ₪. מצבן הכלכלי של משפחות אלה הורע משמעותית לאחר הגירושין: ההכנסה מעבודה הממוצעת לנפש תקנית לפני הגירושין עמדה על 1,476 ₪ ולאחר הגירושין עמדה על 569 ₪ בלבד. ההכנסה מדמי מזונות שיפרה מאוד את מצבן של משפחות אלה והגדילה את ההכנסה הממוצעת של אותן משפחות ל-1,289 ₪ לנפש תקנית, אך עדיין השאירה אותן בעומק העוני.

זאת ועוד, הורים עצמאיים זכאים לקבלת מענק עבודה מוגדל בשיעור של 150% לפי גובה הכנסה מעבודה וממקורות נוספים. הזכאות למענק עבודה ניתנת לאלה שמשכורתם החודשית גבוהה מ-2,060 ₪ ונמוכה מ-6,141 ₪ או מ-6,750 ₪ (להורים לשלושה ילדים ויותר). סכום המענק נקבע לפי גובה ההכנסה: הורה יחיד שמרוויח 2,060 ₪ בחודש יקבל מענק בגובה 120 ₪ בחודש, הסכום יעלה בהדרגה עד הסכום המקסימלי של 495 ₪ בחודש עבור הכנסה חודשית של 3,590-4,790 ₪ וירד בהדרגה ל-30 ₪ עבור הכנסה של 6,141 ₪. עם זאת המענק מנוכה במלואו עבור אלו שזכאים לקבל הבטחת הכנסה.

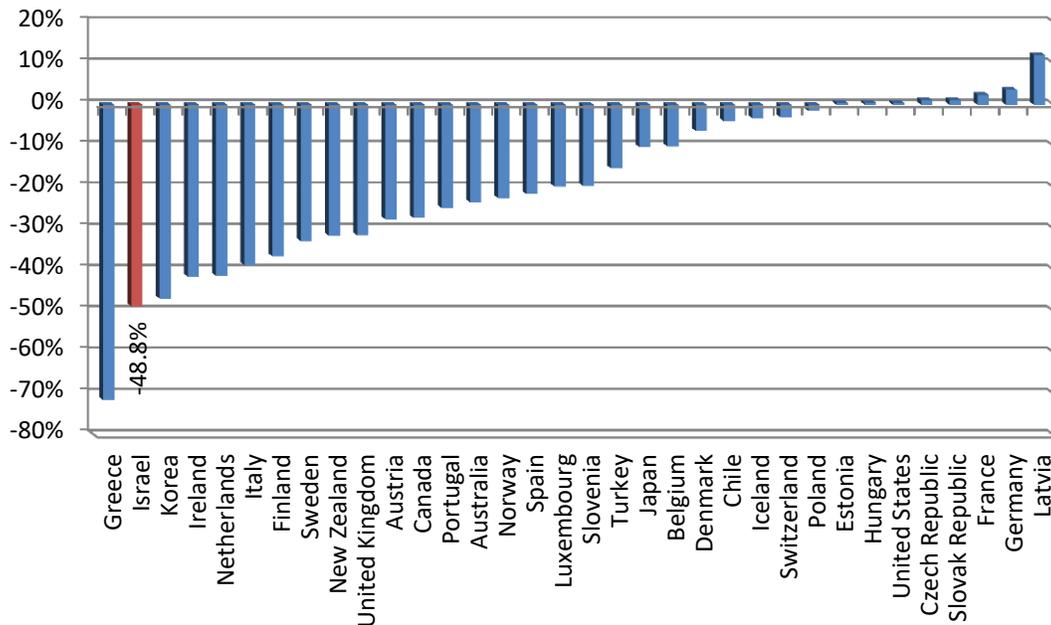
---

⁵ "חוק משפחות חד-הוריות, היצע עבודה ועוני", קרנית פלוג, ניצה קסיר (קלינר) ואירנה מידן. יולי 2005

השוואה בינלאומית

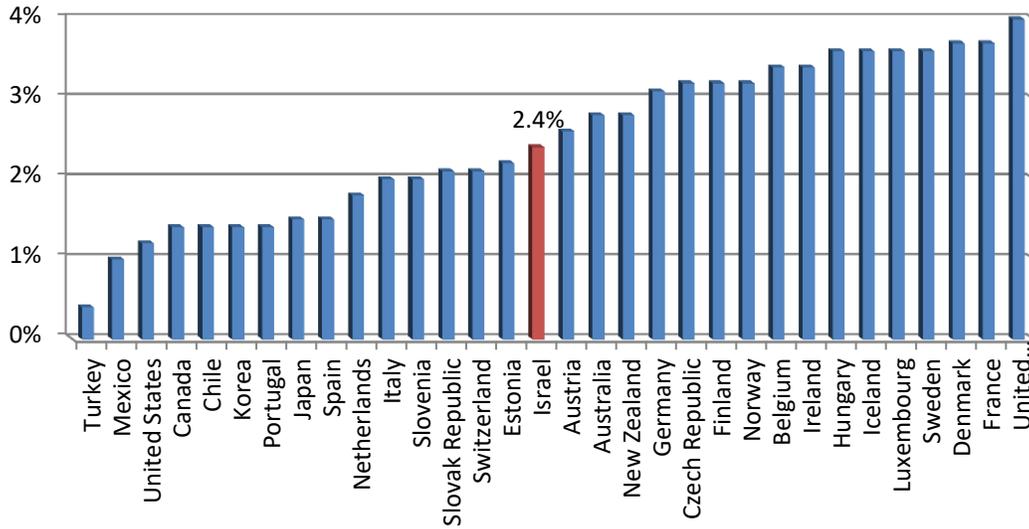
השוואה בין מדינות הסיוע למשפחות בכלל ולמשפחות חד הוריות בפרט שניתנת בישראל לזו במדינות ה-OECD מעלה מספר נקודות מעניינות. ראשית, נראה שההקלות במס והעברות שניתנות בישראל למשפחות עם מפרנס אחד לעומת משפחות עם שני מפרנסים הן מבין הגבוהות ב-OECD. אם כי הנתונים הקיימים מצביעים על מגמה זו בקרב משפחות ממעמד כלכלי טוב יחסית (הכנסה של 133% מהכנסה הממוצעת). בנוסף, מבחינת כלל ההוצאה הציבורית על משפחות, 2.4% מהתוצר בישראל ניתן כסיוע למשפחות שזהו כמעט ממוצע ה-OECD שעומד על 2.5% מהתוצר. עם זאת, יש לזכור שישראל מדורגת ראשונה עם שיעור העוני הגבוה ביותר בקרב מדינות ה-OECD ועם אי השוויון בהכנסה החמישי בגובהו. לבסוף, ישראל מדורגת שניה מהסוף אחרי ארצות הברית, באורך חופשת הלידה וחופשת הורות המוצעת לאימהות של 14 שבועות בלבד. כאשר ממוצע ה-OECD הוא 54.1 שבועות.

תרשים 11: הפער היחסי בין סך העברות לממשלה של משקי בית עם מפרנס אחד לעומת שני מפרנסים (משקי בית עם הכנסה של 133% מהכנסה הממוצעת), 2014

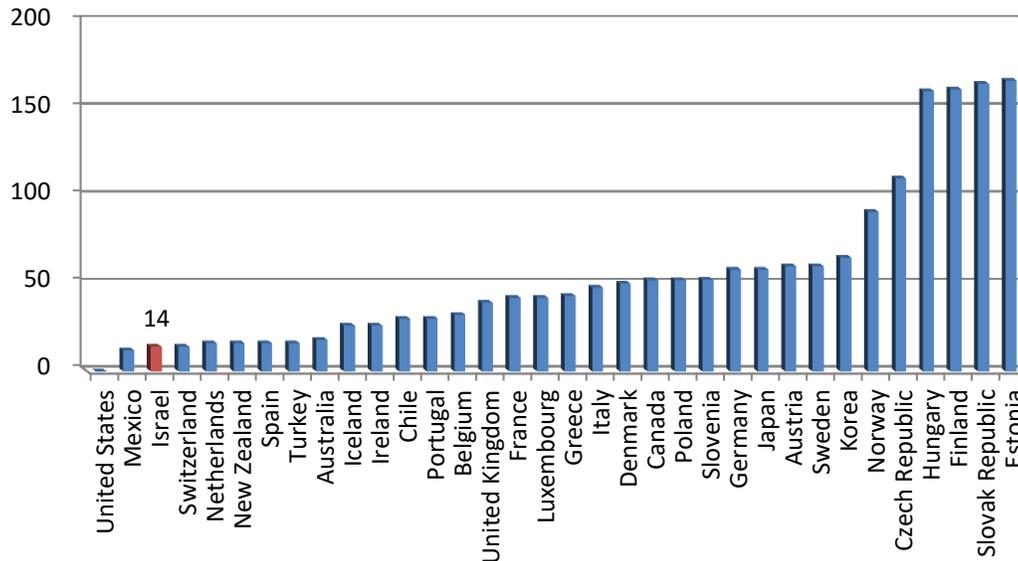
מקור: OECs Stats

תרשים 12: כלל ההוצאה הציבורית על משפחות כאחוז מהתוצר, 2013

מקור: OECS Stats

תרשים 13: אורך חופשת לידה וחופשת הורות לאימהות בשבועות, 2015

מקור: OECS Stats

לשם השוואה נבדוק אילו הטבות ניתנות ספציפית לאוכלוסיית המשפחות החד הוריות במספר מדינות נבחרות. מדיניות הרווחה בגרמניה וכלפי משפחות חד הוריות בפרט היא מאוד נדיבה ולכן יש לקחת אותה כדוגמא למודל לחיקוי. בגרמניה, כל אדם שאינו מצליח לפרנס את עצמו בשכר מינימלי לקיום, זכאי לקצבת קיום שמחושבת לפי גיל ומעמד במשפחה. כך למשל העומד בראש משק הבית יקבל קצבה חודשית של 382 יורו (לפי 2013), ילד מתחת לגיל 6 יקבל 306 יורו בחודש. ילד בגילאי 6-14 יקבל 255 יורו ומעל גיל 14 יהיה זכאי ל-289 יורו. בנוסף, למשפחות חד הוריות מגיעה תוספת

לקצבה חודשית זו, כמו גם הטבות חד פעמיות (ביגוד והתאמות לבית עבור תינוקות וכו') וחבילת הטבות המיועדות לחינוך (השתתפות בפעילות בית ספרית וכדומה) עבור ילדים. בנוסף לכך, הורים יחידניים שמקבלים דמי אבטלה זכאים לקבל הטבות נוספות בשל מצבם המשפחתי והם זכאים לחופשת לידה (או חופשת הורות) למשך 14 חודשים (חודשיים יותר מחופשת הלידה שמגיעה לזוג הורים).

לוח 6: מדיניות סיוע בלעדית למשפחות חד הוריות במדינות נבחרות

מדינה	סוג המדיניות	תנאי לזכאות	מבחן תעסוקה	מבחן הכנסות	תקרת הגמלה
ישראל	זיכוי מס	קיומה של הכנסה מחויבת במס	--	--	2,268 ₪ מעל תקרת ההכנסה שאינה חייבת במס
	סיוע סוציאלי	ההורה חייב להיות תושב ישראל מעל גיל 20	חייב להיות רשום בלשכת התעסוקה. דחייה של הצעת עבודה תוביל לדחיית ההטבות בחודשיים	--	אחוזים מהגמלה הבסיסית לפי גודל המשפחה: 33.5% לילד אחד ו-39% לשני ילדים ומעלה.
	סיוע בדיוור	הורה יחיד עם ילדים תלויים	--	מבחן הכנסות	6,643 ₪
גרמניה	הטבות נוספות לקצבת אבטלה הבסיסית	בני 16-64 המסוגלים לעבוד	--	קיצוץ בגמלה מהכנסה החייבת במס	כתלות בגיל ובמספר הילדים. רמת זכאות מרבית היא 60% מעבר לזכאות הרגילה.
	הטבות מס	קיומה של הכנסה מחויבת במס	--	--	1,308 יורו
	קצבת קיום	לילדים מתחת לגיל 13 שדמי המזונות בגינם אינם משולמים בקביעות	--	--	בין 109 יורו בחודש עד גיל 6 ועד 168 יורו לבני 6 ומעלה.
אנגליה	הטבות מס	הורה יחיד שעובד יותר מ-16 בשבוע	--	כל ההכנסה מעבודה וקצבאות	הוספה של 1,770 ליש"ט לפני ההורדה
	הבטחת הכנסה	הורה עצמאי לילד שטרם מלאו לו 7	--	מבחן הכנסות	--
	קצבת ילדים	משולם לילד כאשר אחד ההורים נעדר או שההורה זכאי לסיוע סוציאלי	--	--	20 ליש"ט
יפן	תוספת לעזרה סוציאלית	הורים לילדים עד גיל 15 או עד גיל 20 שמקבלים קצבת נכות	--	מבחן הכנסות	7,750 ין לחודש עבור ילד אחד, 8,360 ין עבור השני ו-310 עבור כל ילד נוסף
	הטבות למשפחות	אם חד הורית עם ילד מתחת לגיל 18	--	מבחן הכנסות	41,720 ין לילד הראשון, 46,720

לשני ילדים ו- 3,000 לכל ילד נוסף				חד הוריות	
ילדים למשפחות חד הוריות מקבלים קדימות בהרשמה	--	--	ילדים זכאים למעונות יום	מעונות יום	
50,000 וון לחודש	מבחני הכנסה	--	הורים לילדים מתחת לגיל 10 שאינם זכאים לגמלאות הקיום הבסיסיות	תמיכה בגידול ילדים	קוריאה
מכסה את ההוצאות על בית ספר תיכון	כני"ל	--	הורים לילדים מתחת לגיל 18 ששכרם מכסה פחות מ-130% מצורכי הקיום הבסיסי ושאינם זכאים לגמלאות הקיום הבסיסיות	תמיכות בחינוך	
שכר דירה מוזל	כני"ל	--	כני"ל	שירות שכר דירה מוזל לטווח ארוך	
נגישות ומלוא התשלום	--	--	הורים לילדים הזכאים למעונות יום	סיוע במעונות יום	

מקור : <https://www.oecd.org/els/family/47852162.pdf>

המלצות למדיניות

- הגדלת תקרת השכר לקבלת הבטחת הכנסה למשפחות חד הוריות, כך שיאפשר להורים עצמאים להשתכר בשכר יחסית גבוה ללא ביטול מלא של הקצבה ויתמרץ את היצע העבודה של אוכלוסייה זו.
- שינוי תנאי הזכאות להבטחת הכנסה עבור הורים עצמאיים, כך שבין השכר שמביא לקיזוז מלא של הקצבה ועד לשכר הממוצע במשק, תהיה אוכלוסייה זו זכאית להטבות השונות שמקבלים הזכאים להבטחת הכנסה, ללא קבלת הקצבה בפועל.
- לפעול להגדלת מספר מסגרות הטיפול בילדים המסובסדות על ידי המדינה ולהורדת מחירים בתחום זה, בעיקר בקרב הציבור היהודי חילוני שהוא הציבור שבו המחסור הוא המשמעותי ביותר.
- כיום משרד הכלכלה מסייע להורים עצמאיים לילדים עד כיתה ג' שעובדים או לומדים (בקורסי הכשרה מסוימים) ומתגוררים ביישובים המדורגים באשכולות 4-10, במימון צהרונים לילדיהם לפי מבחן הכנסה. יש להרחיב את הטבה זו שתכלול משפחות חד הוריות בכל היישובים ולילדים עד סוף כיתה ו'.
- כמו כן, ניתן סיוע להורים עצמאיים שזכאים להבטחת הכנסה, או שמקבלי קצבת מזונות במימון קייטנות לילדים שטרם סיימו כיתה ו'. הסיוע ניתן כתלות בכך שההורה החל לעבוד בשנת לימודים זו, או שהגדיל את כמות שעות העבודה השבועיות באותה שנה. יש להקל את תנאי הזכאות להטבה זו כך שכל מקבל קצבה שעובד לפחות 30 שעות בשבוע יהיה זכאי להטבה.
- משפחות חד הוריות העומדות בתנאים זכאיות למענק עבודה מוגדל. עם זאת המענק מנוכה במלואו עבור אלו שזכאים לקבל הבטחת הכנסה. לפי חוק מס הכנסה שלילי, נקודת הכניסה לקבלת המענק כיום היא בשיעור של 2,050 ₪ (מתעדכן מדי שנה). מוצע שלהורה יחיד ירד הסכום למחצית מכך, זאת לנוכח ריבוי הנשים החד הוריות העובדות בשכר נמוך ובמשרות חלקיות. השינוי המוצע ימשיך להשיג את היעד של הגברת מוטיבציה לכניסה לשוק העבודה ולהעלאת שיעורי המשרה, והן את היעד של הפחתה של העוני באוכלוסייה זו. בנוסף, יש לבחון ביטול או הפחתה של ניכוי המענק עבור הזכאים לקבלת הבטחת הכנסה בקרב משפחות חד הוריות.